

Ю.М. Ковальова, Н.В. Алишева

Практичні проблеми функціонування кластерів у місті

основна структура кластерного механізму соціально-економічного розвитку регіону, яка об'єднує державні структури, органи місцевого самоврядування, підприємницькі кола, університети. У цьому контексті досліджується роль та функції кластерів – оптимальних організаційних форм територіального розвитку, інструменту регіонального розвитку, критерії його ефективності. У статті розглянуто основні механізми взаємодії елементів кластера.

***Постановка проблеми у загальному вигляді
та її зв'язок з важливими чи практичними задачами***

Проблема – низький рівень життя у місті/регіоні, викликаний недостатнім економічним розвитком (занепадом промисловості, екологічними проблемами тощо). Це проблема для всіх: громадян, оскільки саме вони потерпають від бідності; місцевої влади, оскільки бідні громадяни – це соціальна нестабільність, це відсутність бюджетних коштів для надання послуг, це можлива втрата своїх посад на наступних виборах; бізнесу, адже бідні громадяни – низька купівельна спроможність, низькі надходження для бізнесу та його безперспективність.

Завдання щодо вирішення проблеми: забезпечити економічний розвиток, який би призвів до збільшення доходів громадян, як наслідок, надходжень до бюджету і стимулював би розвиток та процвітання місцевого бізнесу.

Шлях – розроблення та впровадження довготривалих, стабільних у часі програм місцевого розвитку, активне залучення інвестицій в економіку міста, регіону, створення позитивного іміджу міста/регіону як перспективного місця для вкладення капіталів, що дають віддачу, тощо. Створення сприятливого інвестиційного клімату, який складається із різних складових: нормативної (закони та місцеві нормативні акти), психологічної (готовність місцевої влади сприяти інвестиціям без надмірної “власної зацікавленості”, готовність місцевого бізнесу до

Ковальова Юлія Миколаївна, аспірант Донецького державного університету управління; *Алишева Наталія Василівна*, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри «Фінанси» Донецького державного університету управління.

відкритої конкуренції з “чужим” інвестором, а не використанню зв’язків із владою для боротьби з ним, готовність місцевого населення до приходу в бізнес іноземців), інформаційної (поінформованість потенційних інвесторів про наявність в регіоні чи місті позитивних (сприятливих) перших двох складових інвестиційного клімату: нормативної складової; психологічної складової).

Засоби. Засобів тут є декілька: від лобювання створення “вільної економічної зони”, що є досить модним, але це не всім під силу, тим паче, що є тенденція та і відверті рекомендації міжнародних фінансових установ про ліквідацію вже існуючих ВЕЗ, до об’єднання зусиль усіх зацікавлених сторін і створення на цій основі об’єднання, яке б могло запропонувати шляхи вирішення поставлених стратегічних завдань і від активних дій якого б залежало ефективно, стабільне, динамічне функціонування міста/регіону. Таким утворенням може бути кластер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Невирішені частини проблеми.

Проблемами конкурентного кластерного регіонального розвитку займалися: М. Войнаренко, С. Соколенко, М. Малий, М. Портер, Т. Андерсон, Л. Марков, Н. Булатова, О. Д’якова, О. Длугопольський, Г. Хасаєв, Ю. Міхєєв та інші вчені.

У наукових працях цих вчених відображаються теоретико-методологічні засади конкурентного кластерного регіонального розвитку: визначення та характерні риси, складові структурні елементи, висвітлюються проблеми та накреслюються шляхи їх вирішення. Невирішеними залишається низка теоретико-методологічних питань щодо особливостей механізму регіонального розвитку на основі кластерного підходу, його ролі у розвитку регіонів України, недостатньо відпрацьовані резерви підвищення ефективності у даній сфері. Наявність невирішених наукових проблем, пов’язаних з необхідністю залучення кластерного потенціалу до процесів економічного зростання країни в цілому та регіонів зокрема і реформування суспільних відносин, недостатній рівень дослідження тенденцій його розвитку зумовлюють актуальність теми.

Мета дослідження

Метою дослідження є розроблення теоретико-методологічних і прикладних засад української державної регіональної політики та регіонального розвитку на засадах кластерного підходу; розкрити

сутність кластерів та узагальнити теоретико-методологічні підходи до їх визначення з урахуванням євроінтеграційних процесів в умовах конкурентного ринкового середовища; розглянути основні чинники, завдання, принципи, критерії ефективності конкурентного кластерного механізму співпраці, оскільки саме за допомогою ефективною кластерної підтримки регіонального розвитку може стати реальністю піднесення життєвого рівня українських громадян через відродження національного багатства та національної економіки. Це стане можливим лише за умови формування ефективного кластерного механізму співпраці та самодостатніх громад.

Основні результати дослідження

Економіка, що формується на основі кластерів, – це модель конкурентоспроможної та інвестиційно привабливої економіки, що забезпечує високий рівень та якість життя населення. Світовий досвід підтверджує, що сучасне високотехнологічне виробництво може базуватися тільки на процесах інтеграції наукових, інноваційних і виробничих підприємств різних типів. Науково-технічний прогрес рухається не розрізненими підприємствами, а їх об'єднаннями, групами, кластерами та мережами з горизонтальними, вертикальними і регіональними зв'язками. Потенціал такої моделі дуже значний, а головне – вона виправдала себе в інших країнах. Кластери – досить нова для світової та української економіки форма організації економічного процесу, поділу ризиків і прибутку, підвищення конкурентоспроможності. Це одна з форм стратегічного альянсу, група взаємозалежних компаній, що географічно є сусідніми, і організацій, що діють у певній сфері та взаємодоповнюючих один одного [4, с. 10].

В Україні кластери слід розглядати як якісно нову форму управління та важливу передумову запровадження на регіональному рівні інноваційної моделі економічного розвитку з урахуванням специфіки українських економічної та управлінської систем, забезпечення відповідної законодавчо-нормативної підтримки. При цьому дуже важливо врахувати досвід розбудови кластерної мережі у провідних країнах світу, які досягли значних успіхів у високих темпах національного/регіонального/місцевого розвитку [5, с. 6; 8, с. 128-129].

З англійської мови термін “cluster” перекладається як пучок, блок, пакет, гроно, букет, щітка або як група, скупчення, зосередження (наприклад, людей, предметів), або як бджолиний рій, буквально – “зростати разом”.

Американський вчений Майкл Портер, фахівець в області кластерів, дає таке визначення кластера: «кластери – це сконцентровані за географічною ознакою групи взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників, постачальників послуг, фірм у споріднених галузях, а також пов'язаних з їх діяльністю організацій (наприклад, університетів, агентств зі стандартизації, торговельних об'єднань) у певних областях, що конкурують, але при цьому ведуть спільну роботу» [3, с. 26; 7, с. 258].

Кластер – це територіальне об'єднання взаємозалежних підприємств та установ у межах відповідного промислового регіону, що спрямовують свою діяльність на виробництво продукції світового рівня [9, с. 2].

Кластер – це географічно локалізована сукупність виробничо-активних суб'єктів економічної діяльності з мотивованими та стійкими коопераційними відносинами [10, с. 12; 11].

Кластер – це територіально-галузеве добровільне об'єднання підприємств, які тісно співробітничать із науковими установами та органами місцевої влади з метою підвищення конкурентоспроможності власної продукції та економічного зростання регіону [3, с. 4].

Тобто слово “кластер” має багато тлумачень у зарубіжних, українській та російській мовах, але характерною ознакою його сутності є об'єднання окремих елементів (складових часток) у єдине ціле для виконання певної функції або реалізації певної мети.

Аналіз усіх аспектів і властивостей кластера дозволив сформулювати наступне авторське трактування даної поняттєво-термінологічної конструкції.

Кластер – це локалізована територіально-виробнича форма інтеграції взаємодіючих суб'єктів господарювання, банківського, приватного сектору, освітніх закладів, органів влади та суміжних, допоміжних, конструкторських, інноваційних підприємств/організацій, об'єктів інфраструктури, що характеризується виробництвом конкурентоспроможних товарів або послуг, наявністю погодженої стратегії розвитку, спрямованої на реалізацію інтересів кожного з учасників і території локалізації кластера, на якій вона перебуває, і що має істотну соціально-економічну значущість для регіону.

В останні три десятиріччя у світі намітилася тенденція до переважання регіонального підходу в економічній політиці. Однією з причин цього є наявність в більшості країн непропорційного розвитку регіонів. У той же час після успішного американського експерименту впровадження кластерного підходу в регіональну політику (Силіконова Долина) хвиля кластеризації захопила і Європу. Цей підхід спрацьовував у різних

країнах, і можна сказати, що він є вельми адаптивним та працює скрізь. Мотивація до його застосування викликана передусім глобалізацією. Наприклад, 40% жорстких дисків для комп'ютерів у всьому світі виробляється на невеликому острові у Сінгапурі. На дуже невеликій ділянці у Данії, в невеликому графстві, виробляється до 60% генераторів, які дозволяють за допомогою вітряних турбін виробляти електроенергію.

Кластери значно поширені у великій кількості країн і галузях промисловості. Наприклад, у розвинених країнах: Німеччина, США, Японія. У країнах, що розвиваються: Латинської Америки, Азії, Африки: Індія, Індонезія, Малайзія, Мексика, Нікарагуа, Гондурас, Ямайка, Болівія, Мадагаскар, Марокко. Прикладами є: квітковий бізнес у Голландії, косметичний, продукти харчування – у Франції, нафтохімічний – у Сінгапурі, годинниковий – у Швейцарії, хімічний, машинобудування – Німеччина та інші [1, с. 22; 6, с. 80].

Що стосується розвинених держав, то використання кластерного підходу до управління економікою вже має певну історію. Так, повністю кластеризовані фінська та скандинавська промисловість, кластери становлять близько 30% загального рівня зайнятості в Італії, у США більше половини підприємств працюють за такою моделлю виробництва. У США, де вчені раніше за інших почали вивчати принципи розвитку регіональних економік, а М. Портер був піонером-розроблювачем кластерної моделі, промислові кластери стали досить популярні. Сьогодні у США діють 380 найбільших кластерів у сферах високих технологій, виробництва побутових товарів, індустрії сервісу, видобутку природних ресурсів. Частка ВВП США, виробленого у кластерах, становить близько 61%, в них працює близько 57% всього трудового потенціалу країни. Яскравим прикладом кластера є “Силіконова долина”, де заробітна плата фахівців становить 125 тис. дол. на рік. Зайнято 2,5 млн чоловік. Венчурні вкладення становлять близько 70 млрд доларів [12, с. 4-5].

Кластерні стратегії широко використовуються у країнах Європи. Наприклад, у Німеччині діє програма створення біотехнологічних кластерів *Bio Regio*. У Великобританії уряд визначив райони навколо Единбургу, Оксфорду та Південно-Східної Англії як основні регіони розміщення біотехнологічних фірм. У Норвегії уряд стимулює співробітництво між фірмами в кластері “морське господарство”. Таким чином, незважаючи на різницю підходів, більшість країн Європи виробило для себе ту або іншу кластерну стратегію. Країни, що у найбільш явній формі здійснюють таку стратегію – Данія, Нідерланди,

фламандський район Бельгії, Квебек (Канада), Фінляндія, а також Південна Африка. Франція та Італія можуть слугувати прикладами країн, у яких здавна практикується своєрідна кластерна стратегія, хоча і під іншою назвою.

Прикладами всесвітньо відомих об'єднань підприємств, що досягли вражаючих успіхів у певній галузі промисловості, поєднавши переваги співробітництва виробників продукції, досягнень науки та підтримки владних структур окремих територій, є: “Силіконова долина” (Каліфорнія), “Пластикова долина” (м. Гарнув, Польща), Массачусетський мультимедійний кластер, Каліфорнійський кластер із виготовлення вина, італійський взуттєвий кластер, “Даедук” (Південна Корея), “Софія і Гренобль” (Франція), “Лубен” (Бельгія) [2, с. 2].

Уряди Нідерландів, Данії, Фінляндії першими впровадили кластерні програми, у яких взяли участь розвинені середні та малі підприємства. Уряди Австрії, Австралії, Канади, Фінляндії, Франції, Німеччини, Нової Зеландії, Норвегії, Португалії, Іспанії, Великобританії та США мають програми, які залучили людські ресурси, що є в наявності та впровадили інновації, пов'язані із кластеризацією.

У Канаді реалізується програма територіального розвитку (ТР). У провінції Онтаріо вона одержала назву ЮСА, об'єднавши 22 програми, що виконуються шістьма міністерствами. У рамках ЮСА була розроблена програма управлінських новацій, створений секретаріат з економічного розвитку громад (CEDS), що консолідував усі елементи програми ЮСА. CEDS вирішував поточні питання та розробляв масштабні проекти ТР, зокрема проект “Ніагара” з розвитку депресивного району провінції Онтаріо. Результати проекту переконливо довели необхідність зміни традиційних підходів до керування розвитком територіальних моделей (громад, районів, регіонів). У всіх провінціях Канади почалося впровадження програм розвитку, і акцент робився на розвиток впровадження високих технологій [12, с. 6].

Високих темпів розвитку набрала економіка Австрії, де почали діяти трансграничні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, активізувалися зв'язки із Францією та Великобританією. Австрія розробила свій варіант економічної політики, де кластерний підхід отримав важливе місце. Ключовим фактором стала політика стимулювання розвитку зв'язків між дослідницькими інститутами та промисловим сектором, зниження регуляторних бар'єрів в інноваційних програмах, спеціалізація кластерів і формування центрів конкурентоспроможності. Ці процеси відбуваються у рамках

інноваційно-дослідницької програми (TIP). Конкретним прикладом раціонального та ефективного розвитку на основі кластерної моделі може слугувати підйом автомобілебудування Австрії. У 2000 р. близько 30 тис. працюючих в автомобільному виробництві, сконцентрованому у двох кластерах у землях Штирія та Верхньої Австрії, виробили 8,1 млрд дол. продукції, або більше 10% усього обсягу виробництва.

Китай та Тайвань проводять у першу чергу кластерну політику, пов'язану з технопарками та інкубаторами. Таїланд підтримує співробітництво середніх та малих підприємств, у той самий час як Філіппіни мають більш традиційну інституціональну інфраструктуру для підтримки середніх та малих підприємств. Японія замінила заходи з науково-дослідної підтримки середніх та малих підприємств заходами з підтримки інновацій у межах кластерів у більш широких масштабах. Багато країн використовує кластерну концепцію як інструмент для залучення іноземних інвестицій у конкретні регіони. Австралія, Фінляндія, Ірландія, Нідерланди та Чилі належать до країн, які розробили амбіційну стратегію підтримки місцевих підприємців та інших місцевих фірм, що співробітничать з малими та середніми підприємствами.

На цьому список не закінчується. У ряді інших країн, враховуючи країни з розвинутою, перехідною економікою та економікою, що розвивається, були проведені реформи, пов'язані з кластерними процесами. Кластерна концепція детально вивчається у ряді країн Центральної та Східної Європи, Близького Сходу та Південної Азії з метою підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва. Традиційні державні програми виплати експортних субсидій та надання послуг було скрізь переорієнтовано на забезпечення інформацією малих та середніх підприємств та кластерних структур.

Можна сказати, що світовий досвід розвитку кластерів значний. Це текстильні компанії у Північній та Південній Кароліні, автомобільні компанії у південній частині Німеччини, виробництво модельного взуття в Італії, Каліфорнійська група виноробів, лісова та деревообробна промисловості в Португалії та Швеції. До числа місцевих кластерів входять, наприклад, індустрія розваг у Голівуді, фінансовий кластер у Нью-Йорку, кластер з виробництва побутової техніки у Хай-Поїнт, кластер з випуску устаткування для гольфу в Карлсбаді. Мультимедійний кластер нижнього Манхеттена складається, наприклад, із різноманітних провайдерів фірм, що працюють у взаємозалежних галузях, таких, як видавнича справа, радіомовлення та відео. Як індикатор конкурентоспроможності виробництва можуть бути різні показники, які відповідають інтересам основного ядра кластера і йому супутніх

виробництв. Однак головне – спільне співробітництво влади та приватного сектору: без підтримки владних структур жоден кластер не зможе працювати успішно, а отже, не зможе досягти своєї мети. Наприклад, Каліфорнійський кластер виноробів функціонує під опікою спеціальних комітетів каліфорнійського сенату та асамблеї [4, с. 25].

У реальності кластери існують майже в усіх галузях економіки в таких багатих регіонах, як Північно-Центральна Італія, Кембриджі, регіон М4, у Великобританії, Силіконова Долина та Маршрут 128 у Сполучених Штатах, Монпельє у Франції та ін. Кластери, що виступають як мережні структури фірм у відповідних галузях промисловості, існують і можуть бути виявлені у будь-якій державі світу як у багатих, так і у бідних регіонах, у розвинених країнах, у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою. Сьогодні успіхами у кластеризації можуть пишатися Індія, Бразилія, Чилі. Формування кластера з виробництва вина в Чилі забезпечило лідерство держави в області виноробства. У Європі вражають успіхи щодо цього Словенії, Польщі, Угорщини, Хорватії. Усе більше активності в цьому плані проявляють Словаччина, Румунія, Болгарія. Сьогодні кластеризація спостерігається навіть у підсекторах, які не уявляєш як предмет кластеризації, наприклад, таких, як телемаркетинг та обробка кредитних карток. Не є перебільшенням констатація успішного розвитку державної, регіональної, місцевої економіки, що базується на впровадженні кластерної моделі, у ряді країн Азії (Малайзія, Сінгапур, Південна Корея, Японія, Китай, Індія), а також країнах Латинської Америки, Центральної Європи. Навіть Палестина з 2000 р. реалізує програму підвищення конкурентоспроможності своєї економіки за допомогою кластерів, у тому числі в секторах промисловості, будівництва, туризму, телекомунікацій [9, с. 26].

На основі систематизації закордонного досвіду створення та розвитку кластерів конкурентоспроможності можна розглянути кластерні стратегії окремих держав більш детально, що дозволить виявити певні особливості кластерного розвитку в них (табл. 1).

Таблиця 1 – Закордонний досвід створення та розвитку кластерів конкурентоспроможності

Країна	Основні результати кластерного розвитку
1	2
США	Прийняття в ряді штатів програм кластерного розвитку. Розроблення кластерних стратегій окремих міст і територій. Формування комісій з ініціювання створення

ЧАСТИНА 2 НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

	кластерів. Існує 380 провідних кластерів у сфері високих технологій, виробництва споживчих товарів, індустрії сервісу, видобутку природних ресурсів. У них виробляється 61% ВВП та зосереджено 57% трудового потенціалу країни. Яскравим прикладом є кластер “Силіконова долина”
Японія	Кластери сконцентровані в економічних районах Канто (Токіо), Кінкі (Осака), Токай (Нагся). У них сконцентровано 65% ВВП країни та залучається 50% усіх інвестицій
Європа	Створення Генерального директорату з регіональної політики. Створення Європейського фонду регіонального розвитку. Прийняття Хартії регіоналізму. Розробка програми кооперації

Продовження табл. 1

1	2
Данія	Функціонують 29 провідних кластерів. У кластерах беруть участь 40% всіх фірм країни, які забезпечують 60% експорту. Створено Датську раду, відповідальну за розроблення концепції кластеризації
Нідерланди	Економіка країни розбита на 10 “мегакластерів”. На основі вивчення кластерів отримана загальна картина розвитку інноваційних процесів, визначені основні пріоритети в інноваційній політиці держави
Австрія	Діють трансграничні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, активізувалися зв'язки із Францією і Великобританією. Розроблено політику стимулювання розвитку зв'язків між дослідницькими інститутами та промисловим сектором, знижені регуляторні бар'єри в інноваційних програмах, формуються центри конкурентоспроможності. Лідирують 7 провідних кластерів автомобілебудування у Штирії та Верхній Австрії, де виробляється 10% ВВП та сконцентровано 417 фірм, партнерські відносини з 550 різноманітними компаніями у різних сферах діяльності
Германія	Сформовано ключові промислові кластери в хімічній промисловості, машинобудуванні та інших галузях. Взаємодія цілих груп галузей усередині кластерів сприяла

ЧАСТИНА 2 НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

	зростанню зайнятості, інвестицій, прискорила поширення передових технологій у національній економіці. Троє кращих світових високих технологій: Мюнхен, Гамбург, Дрезден мають почесне звання “Силіконова долина 21-го століття”
Фінляндія	Повністю кластеризована економіка. Виділені 9 кластерів, що формують “кластерний каркас” фінської економіки. Лісовий, інформаційний та телекомунікаційний кластери забезпечують основний обсяг експорту і формують значну частину ВВП країни. Інші кластери також активно розвиваються
Англія	Активно проводить кластерну політику. Виділяє великі суми на кластерний розвиток Домінують кластери автомобілебудування, електроніки, хімікатів, аеронавтики, оптоелектроніки, телекомунікацій
Ірландія	Проводить свідому конкурентну політику та використовує в даному контексті кластерну концепцію. Використовує кластерний підхід для структурування ініціатив в області кластерної політики, наприклад, у сфері залучення прямих іноземних інвестицій
Шотландія	Підвищення майстерності, зв'язок промисловості з університетами, підвищення конкурентоспроможності малих підприємств
Швеція	Дуже активно використовує кластери для визначення пріоритетів своєї економічної політики. Були творені особливі інститути, такі, як Vinpova, завдання яких – використання кластерного підходу в політиці регіонального розвитку
Португалія	Кластери є об'єктом інтенсивного вивчення. Важливі кластери, що спеціалізуються на виробництві взуття та вина, у даний час впливають на розвиток кластерів

Продовження табл. 1

1	2
Іспанія (Каталонія)	Діє понад 20 кластерів за активного сприяння уряду. Це переважно кластери з виробництва переробленого м'яса, дерев'яних іграшок, сільськогосподарських машин, біжутерії, виробленої шкіри, в'язаних виробів, видавничий кластер, кластер з випуску побутової

ЧАСТИНА 2 НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ

	електроніки, кластер з виробництва меблів
Італія	У 200 індустриальних округах беруть участь 69 тис. підприємств, зайняті 600 тис. чоловік, зосереджено 90% якісної та конкурентоспроможності продукції
Франція	Лідирує парфумерний кластер у Грасе. Затверджено 99 проектів, які об'єднують 4,3 тис. підприємств
Канада	Об'єднують 22 програми. Пілотний проект "Ніагара" (Онтаріо).
Словенія	Діє 10 промислових кластерів, що включають 130 проектів. Прийнято стратегію підвищення конкурентоспроможності промисловості. Створено програму національного розвитку кластерів. З десяти потенційних кластерів Міністерством економіки відібрані три перспективних, яким надається
Угорщина	Створюються промислові парки. Створено консультативну раду. Розроблено програму індустріалізації регіонів. Розроблено програму розвитку автомобільного кластера. Розвиваються деревообробка, туризм, використання термальних вод
Росія	Використовується кластерний підхід при розробленні регіональних стратегій розвитку. Кластеризація спостерігається у ряді регіонів
Україна	Створено кластери у ряді галузей, серед яких будівельний, швейний, туристичний кластери. Розроблено стратегії формування інформаційно-освітнього, з виробництва екологічно чистих продуктів харчування, будівництва і будівельних матеріалів та інших кластерів

Висновки та перспективи подальших розробок

У останнє десятиріччя кластери та регіональна політика, що базується на них, слугують найбільш успішним інструментом економічного розвитку регіонів у західних країнах. Кластерні ініціативи є рушійними силами економічного зростання та зростання зайнятості в багатьох країнах, регіонах світу. Досвід соціально-економічних трансформацій у країнах Європи, практика реалізації ними кластерних ініціатив викликали природний інтерес в Україні, що є лідером серед країн СНД із впровадження кластерної технології на рівні регіонів. Україні на етапі ознайомлення та впровадження кластерної моделі довелося зіштовхнутися зі специфічними труднощами не тільки економічного, але

і психологічного порядку. Однак ця модель одержує усе більший розвиток у зв'язку із глобалізацією економічних процесів, що висуває перед кожним суб'єктом ринку усе більш тверді вимоги, невідповідність яким ставить його на межу зникнення або виживання. Таким чином, кожна з функціонуючих компаній повинна прагнути стати, принаймні, настільки ефективною, щоб утриматися та поширювати свою діяльність на світовому ринку в умовах постійного загострення конкуренції.

Для України, яка тільки починає будувати свою регіональну політику, є особливо актуальним вивчення регіональної політики розвинених країн, що базується на кластерному підході у світлі орієнтації на європейську інтеграцію країни в майбутньому. На сьогоднішній день застосування кластерного підходу в Україні є необхідною умовою для відродження вітчизняного виробництва, підвищення ефективності інноваційного розвитку регіонів, досягнення високого рівня економічного розвитку та конкурентоспроможності. Кінцева мета – зайняття Україною гідного місця у глобальній системі економічного та політичного розвитку.

1. Булатова Н. М. Методологічні основи формування регіональних промислово-транспортних комплексів на основі кластерного підходу / Н. М. Булатова // Вісник БДУ. Серія 9. Фізика та техніка. Вип.-2005. – Вип. 4. – С. 20–23.
2. Длугопольський О. Кластерна модель розвитку промислового виробництва як фактор ефективних структурних реформ / О. Длугопольський // Економічний Часопис. – 2003. – XXI. № 2. – С. 1–8.
3. Войнарченко М. П. Механізми адаптації кластерних моделей до політико-економічних реалій України / М. П. Войнарченко // Світовий та вітчизняний досвід запровадження нових виробничих систем (кластерів) для забезпечення економічного розвитку територій : матеріали конференції, 1-2 листопада 2001р. – К. : Спілка економістів України, 2001. – С. 25–33.
4. Малій М. Кластер – нова форма підприємницького об'єднання / М. Малій // Соціальні аспекти та фінансування індустріальної реструктуризації : матеріали конференції 26-27 жовтня 2003 р. – М. : Регіональний форум, 2003. – С. 24–28.
5. Марков Л. С. Економічні кластери: поняття та характерні риси / Л. С. Марков // Інститут Економіки РАН. – Новосибірськ, 2004. – С. 1–12.
6. Porter Michael E. Clusters and the New Economics of Competition / Michael E. Porter // Harvard Business Review. – 1998. – November-December. – P. 77–90.
7. Портер М. Е. Конкуренція / М. Е. Портер. – М. : Видавничий дім «Вільямс», 2005. – 608 с.
8. Семенова Г. А. Національний кластер – новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України / Г. А. Семенова, О. С. Богма // Вісник економічної науки України. – 2006. – № 1 (9). – С. 127–133.
9. Соколенко С. Промышленная и территориальная кластеризация как средство реструктуризации / С. Соколенко // Социальные аспекты и финансирование индустриальной реструктуризации : материалы конференции 26-27 октября 2003 г. – М. : Региональный форум, 2003. – С.24–28.
10. Хасасев Г. Р. Кластери – сучасні інструменти підвищення конкурентоспроможності регіону (через Партнерство до майбутнього). Частина 1 / Г. Р. Хасасев, Ю. В. Міхсєв // Компас промислової реструктуризації. – 2003. – № 1– С. 1–13.
11. Посібник з кластерного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- www.sme.ukraine-inform.org.ua.
12. Новые формы организации инновационного процесса [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.subcontract.ru/Docum/DocumShow_DocumID_318.html.

Отримано 12.05.2008 р.

Ю.Н. Ковалёва, Н.В. Алышева

Практические примеры функционирования кластеров в мире

Автор анализирует современные определения понятия "кластер". В статье рассмотрена базовая, основная структура кластерного механизма социально-экономического развития региона, которая объединяет государственные структуры, органы местного самоуправления, предпринимательские круги, университеты. В этом контексте исследуется роль и функции кластеров – оптимальных организационных форм территориального развития, инструмента регионального развития, критерии его эффективности. В статье рассмотрены основные механизмы взаимодействия элементов кластера.